

С. Л. Юсов

Куренівська катастрофа

КУРЕНІВСЬКА КАТАСТРОФА – аварія техногенного походження. Відбулася 13 березня 1961 у київ. р-ні [Куренівка](#) внаслідок прориву дамби штуч. озера [Бабиного Яру](#) пульпою (піщано-земляною масою). На думку більшості дослідників, гол. причиною К. к. стало політ. рішення компарт. керівництва УРСР про ліквідацію Бабиного Яру з метою знищити пам'ять про масові розстріли євреїв нацистами у 1941–43, оскільки ця трагедія підважувала офіц. версію жертвності у війні. Однак 1950 виникла й суто екон.-госп. проблема – звільнення кар'єрів сусід. Петрів. цегел. заводів від невироб. порід. Міністерство промисловості буд. матеріалів УРСР ухвалило рішення заповнити ними від'ярки Бабиного Яру, що становив собою рівчак довж. 2,5 км і глиб. від 10-ти до 50-ти м. Це рішення підтримала міська влада з огляду на можливість налагодити зручне транспортне сполучення між Куренівкою та Лук'янівкою. Непридатні для цегел. виробництва земляні породи з кар'єрів заводів змішували з водою й у вигляді пульпи по трубах відводили до Бабиного Яру. Загалом за 10 р. сюди наміто понад 4 млн м³ ґрунту, причому абсолютна більшість – у відрог № 3, де й сталася аварія. Заг. пл. намиву складала 1 км², вис. шару – 30 м. Напередодні трагедії, коли вода помітно розмила значну частину дамби і вже текла по Куренівці, не було вжито ніяких запобіж. заходів, а цегел. заводи продовжували намив пульпи. Вранці 13 березня 1961 вода розмила дамбу в багатьох місцях і водоспадом потекла на Куренівку, що призвело до низки транспорт. аварій, о 9 год. 20 хв. стався прорив дамби власне пульпою. Вал вологої глиняної маси (майже 650 тис. м³) зі швидкістю 3–5 м/с ринув донизу, змітаючи все на своєму шляху. Початк. вис. валу складала 14 м, але у р-ні вул. М. Фрунзе вона зменшилася вдвоє. За 10 хв. пульпа досягла Куренівки і за півгодини покрила пл. у 30 га, вода заповнювала низину ще 2 год. Поступово пульпа ставала твердою як камінь, її вис. в окремих місцях сягала 3-х м. На шляху селевого потоку опинилися житл. будинки приват. і держ. секторів, підприємства й установи, стадіон «Спартак». Епіцентр трагедії – вул. М. Фрунзе і трамвайне депо ім. Л. Красіна (останнє знищене повністю разом із більшістю працівників, які там знаходилися). Під товщею грязі опинився р-н від парку ім. М. Фрунзе до Поділ. узвозу. Окрім підприємств, тут у 298-ми житлах (серед них 163 – приватні) проживало 353 родини. Коли почався прорив дамби водою, Київ. штаб цивіл. оборони й ін. установи пропонували розпочати негайну евакуацію, але парт. і рад. чиновники боялися спричинити паніку. Оскільки про аварію офіційно не повідомили, мешканці Києва

розповсюджували різноманітні чутки, домисли, здогадки (зокрема про «кару небесну» за закриття Києво-Печер. лаври), перебільшуючи кількість жертв. 16 березня по радіо оголошено про 53-х загиблих і 139-х травмованих, 31 березня – про 145-х загиблих. Перший секр. ЦК КПУ П. Шелест згодом повідомив про 198 загиблих і 250 травмованих; згідно з даними КДБ, кияни вважали, що загинуло 1,5–2 тис. осіб. На думку історика Києва О. Анисимова, загинуло бл. 1500, а всього постраждало понад 3 тис. осіб. Однак всі ці цифри не підтверджуються доступ. нині документами. К. к. спричинила руйнування житл. будинків заг. пл. 5 тис. м², підприємств, установ тощо заг. пл. 9 тис. м². Матеріал. збитки держави з урахуванням відбудов. робіт склали понад 3 млн крб. Хоча офіційно масштаби трагедії применшувалися, усі постраждалі отримали деяку компенсацію: грош. допомогу та допомогу у вигляді речей (як відшкодування втраченого майна). Додатково сім'ї, де загинули люди, отримали по 200 крб, тим, хто втратив житло (понад 400 осіб), надано квартири. Заг. сума грош. допомоги постраждалим – понад 150 тис. крб. Гол. причинами техноген. катастрофи на Куренівці стали неякісність проекту, грубі помилки під час його виконання, а також порушення тех. правил, умов експлуатації і безпеки об'єкта, зокрема дамба була земляною, а не бетон., місце – небезпеч. і без штуч. наливів (в урочищі й так збиралася волога від дощів і паводків), налив пульпи не зупинявся навіть взимку. Парт.-рад. номенклатура (голова Київ. виконкому О. Давидов та ін.), яку насел. звинувачувало в катастрофі, уникла покарання, натомість порушено карні справи проти інж.-тех. працівників, які займалися проектуванням гідромех. робіт і експлуатацією дамби (засудж. 6-х осіб). Після здобуття Україною незалежності у пам'ять про загиблих на тер. трамвай. депо ім. Л. Красіна встановлено монумент, а також зведено домову церкву.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Анісімов О. Куренівський Апокаліпсис. Київська трагедія 13 березня 1961 року у фотографіях, документах, спогадах. К., 2000;
2. Його ж. Киевский потоп. Куреневская трагедия 13 марта 1961 года. К., 2003;
3. Бабий Яр: человек, власть, история: Док. и мат.: В 5 кн. Кн. 1. К., 2004;
4. Крупина В. О. «Жертв багато, а в газетах нічого не пишуть...» (Куренівська трагедія 13 березня 1961 р. в Києві) // УІЖ. 2012. № 4.

Бібліографічний опис:

Куренівська катастрофа / С. Л. Юсов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-51845>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).